

УДК 336.71

Д. І. Продан,
студент 4-го курсу економічного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

Стаття присвячена аналізу динаміки та структури власного капіталу українських банків в умовах трансформації економіки. В статті обґрунтована необхідність виконання банками завдань поступового збільшення обсягу власного капіталу з метою виконання поставлених перед ними завдань та вимог українського законодавства.

The present article is dedicated to research of Ukrainian banks' bank stock dynamics and structure in transitional economy's conditions. The article substantiates the need of bank stock's gradual increase by way of necessity tasks' fulfillment and Ukrainian legality.

Ключові слова: власний капітал банку, структура, субординований борг.

Keywords: bank stock, structure, subordinated debt.

Вступ. Важливим показником, який характеризує фінансову стійкість окремого банку і банківської системи загалом, є власний капітал банку. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу процесу формування власного капіталу, аналізу його структури, залежатиме їх спроможність ефективно здійснювати банківські операції та надавати послуги, а також фінансова стійкість банківської системи, її місце і роль у процесах економічних перетворень і подальшого розвитку економіки країни на ринкових засадах, інтеграція банківської системи України у світову спільноту.

У вітчизняних наукових колах питанням дослідження структури власного капіталу українських банків присвячені праці вітчизняних економістів: Алексєєнка М., Арбузова С., Васильченко З., Версаль Н., Лютого І., Міщенко В., Науменкової С., Савлука М., Чеберяко О., Черкашиної К., Шелудько В. та інших.

Мета роботи полягає в аналізі динаміки та структури власного капіталу українських банків із застосуванням наявних відповідних статистичних даних.

Методи дослідження. Методологічною та інформаційною основою роботи є законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання діяльності банків, статистичні матеріали НБУ, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Internet та статті вітчизняних авторів.

При проведенні дослідження використано економіко-статистичні методи та графічне представлення результатів дослідження під час аналізу показників.

Результати. Зростання ризикованості банківської діяльності в умовах трансформації економіки, зростання її обсягів та поява різноманітних форм зумовлюють необхідність пошуку джерел формування власного капіталу банків задля збільшення обсягу його ресурсної бази. З урахуванням вимог регулюючих органів, для розширення можливостей здійснення активних операцій більшість банків прагне до нарощення обсягу власного капіталу. Тому вирішення проблем та завдань, пов'язаних з формуванням власного капіталу банку є досить актуальною науковою проблемою, яка має безперечне практичне значення.

Процес здійснення аналізу структури власного капіталу банку передбачає деталізацію його окремих складових з подальшою їх характеристикою. Розмір власного капіталу і надалі продовжує бути меншим за статутний капітал, що пояснюється значними збитками банківської системи України. Поряд з цим розмір регулятивного капіталу перевищує значення статутного капіталу на 3,8% (6,6 млрд. грн.) в 2011 році. Характеристика окремих складових власного капіталу українських банків наведено в табл. 1.

Таблиця 1.
Динаміка складових власного капіталу банківської системи за 2007–2011 рр., млн. грн.

Показники	В цілому по банківській системі				
	1.01.2008	1.01.2009	1.01.2010	1.01.2011	1.01.2012
Статутний капітал	42873	82454	119188	145857	171865
Резерви, капіталізовані дивіденди та інші фонди	7016	10696	15712	13012	12025
Резерви переоцінки цінних паперів	182	-240	-1296	12102	13895
Прибуток/Збиток минулих років	1667	1554	662	-28620	-43845
Прибуток/Збиток поточного року	6620	7304	-31492	-13027	-7708
Інший власний капітал	11220	17495	17434	8400	9256

Джерело: складено автором за даними [2, 5].

Накопичений збиток минулих років становить 43,8 млрд. грн., або 21,1% власного капіталу без урахування збитків. Протягом останніх трьох років досліджуваного періоду збитки поточного року в цілому по системі мали тенденцію до зменшення і склали 7708 млн. грн. Резерви переоцінки цінних паперів в 2011 році зросли на 1793 млн. грн. порівняно з 2010 роком і становили 13895 млн. грн. [5, с. 119].

Аналіз капіталу банків у розрізі груп банків за класифікацією НБУ наведено на табл. 2. Дані таблиці свідчать, що зростання розмірів власного капіталу за 3 квартали 2012 року відбулось по всіх групах банків. Однак при цьому лише серед банків першої та четвертої груп його розмір перевищував розмір статутного капіталу. По решті груп статутний капітал перевищував розмір власного капіталу.

Таблиця 2.
Власний капітал банківської системи України у розрізі груп банків, млн. грн.

Балансові показники	Група 1	Група 2	Група 3	Група 4

	1.01. 2012	1.10. 2012	1.01. 2012	1.10. 2012	1.01. 2012	1.10. 2012	1.01. 2012	1.10. 2012
Статутний капітал	99496	98580	40338	41213	10020	10857	22011	23639
Резервні та інші фонди банку (в т.ч. переоцінки)	16892	23482	2817	2782	1976	1954	4233	3903
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-20744	-21287	-22974	-24506	-2228	-2520	-5607	-4662
Інший власний капітал	6146	6015	2970	5171	60	269	80	921
Усього власного капіталу	101790	106789	23151	24660	9828	10560	20717	23801

Джерело: складено автором за даними [1; 2].

Протягом III кварталу 2012 р. 17 банків збільшили статутний капітал на загальну суму 1,026 млрд. грн.: з першої групи – 3 банки на суму 421,4 млн. грн. (41,1% від загальної величини, на яку збільшили статутний капітал українські банки), з другої групи – 2 банки на 14,6 млн. грн. (1,4%), з третьої групи – 2 банки на 140,0 млн. грн. (13,6%) та з четвертої групи – 10 банків на 450,3 млн. грн. (43,9%). Нарощення статутного капіталу банками перших трьох груп здійснено з метою розширення масштабів діяльності. Банки четвертої групи здебільшого нарощували статутний капітал з метою виконання законодавчо встановлених вимог щодо мінімального розміру статутного та регулятивних капіталів.

Нарощування статутного капіталу банків України забезпечувалось за рахунок інвестицій вітчизняних та зарубіжних інвесторів. На позитивну оцінку заслуговує факт збереження у III кварталі 2012 р. тенденції до збільшення власного капіталу банків за рахунок коштів вітчизняних інвесторів (особливо це стосується малих банків, які належать до четвертої групи), адже в цьому випадку підвищення рівня капіталізації може посилити зацікавленість інвесторів у ефективному використанні ресурсів банківських установ, зміцненні їх фінансового стану і якості активів та дасть можливість розширити обсяги кредитування вітчизняної економіки.

Протягом останніх років значне місце у структурі власного капіталу займав субординований борг, позитивну роль якого відзначають більшість фахівців. Законодавство України визначає субординований борг як звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути забрані з банку раніше, ніж через 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів [6, с.78-79].

За економічною сутністю субординований борг повинен належати до зобов'язань банків. Однак, оскільки зазначені зобов'язання мають характер підпорядкованих, тобто зобов'язань другої черги, банки можуть використовувати їх для поповнення власного капіталу. Саме тому закон України "Про банки і банківську діяльність" трактує субординований борг як гібридні капітальні інструменти, яким характерні ознаки і власного капіталу, і зобов'язань.

Залучення коштів на умовах субординованого боргу може відбуватися у вигляді як позик, кредитів, депозитів юридичних осіб, тобто шляхом укладення прямих договорів між банком та інвестором, так і шляхом випуску банком облігацій. Мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій для врахування цих коштів до капіталу банку становить 100 тис. грн. На суму понад 2 млн. грн. кошти залучаються шляхом укладання прямих договорів.

Відповідно до законодавства сума субординованого боргу, що включається у власний капітал банку, не може перевищувати 50% від основного капіталу із щорічним зменшенням на 20% від його первинної вартості. Проте законом України "Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи" від 23 червня 2009 р. визначено, що на період із 1.11.2009 до 1.01.2012 гранична сума коштів, залучених на умовах субординованого боргу, підвищується до 100% від основного капіталу банку. Кошти, залучені у цей період на умовах субординованого боргу, зраховуються до капіталу банку у повному обсязі без урахування обмежень, встановлених до додаткового капіталу.

Запровадження цієї норми активізувало процес капіталізації банків. Проте в умовах недостатніх обсягів економічної діяльності в Україні та посилення загрози розгортання другої хвилі глобальної економічної кризи забезпечити необхідну капіталізацію банків до кінця 2011 р. було неможливо. Тому наприкінці 2011 р. Комітетом з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики Верховної Ради України було запропоновано продовжити до 1.01.2014 термін дії вищезгаданого закону з метою недопущення процесу декапіталізації банків [6, с. 81].

Внесення таких коректив дасть змогу банкам виконати вимоги щодо нарощення капіталу та сприятиме ефективному розвитку банківської системи в посткризовий період. Динаміка зміни обсягу субординованого боргу українських банків за останні роки наведено на рис. 1.

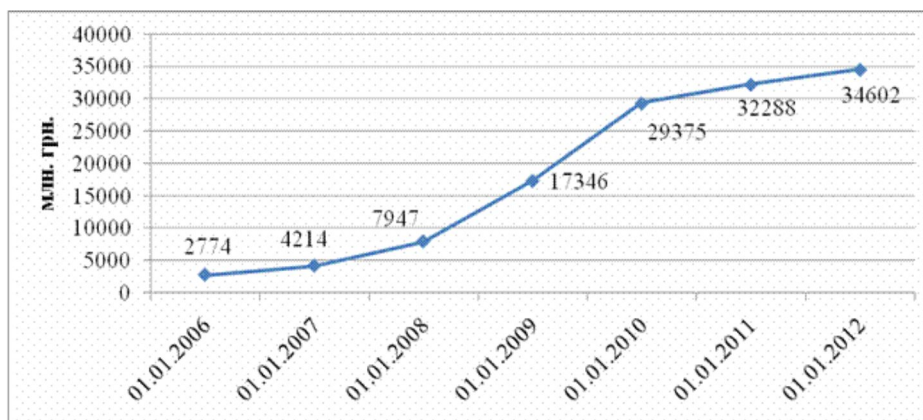

Рис. 1. Динаміка обсягу субординованого боргу українських банків за 2007–2011 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за даними [2].

Починаючи з 2009 р., тобто з моменту прийняття закону, спостерігається стрімке збільшення обсягу субординованого боргу українських банків – більш ніж на 12 млрд. грн. порівняно з 2008 р. В наступні роки тенденція до нарощення обсягу субординованого боргу українськими банками зберігається, досягнувши показника 34602 млн. грн. на початок 2012 р.

Залучення субординованого боргу для українських банків є виправданим з таких міркувань:

- по-перше, відбувається збільшення капітальної бази банку без збільшення кількості його власників;
- по-друге, субординовані зобов'язання є дешевшим джерелом формування власного капіталу порівняно з емісією акцій і відповідно менш ризиковим;
- відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат;
- інвестиційні ризики суб'єктів ринку обмежені у часі, оскільки кошти субординованого боргу залучаються на довгостроковій основі [3, с. 18].

Водночас варто врахувати й недоліки, які притаманні цьому джерелу нарощення власного капіталу банку. В результаті амортизації субординованого боргу погіршується співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями банку, а це знижує його надійність і обмежує можливості збільшення доходів та прибутку.

Залучення коштів субординованого боргу у формі облігацій залежить від кон'юнктури ринку, курсу цінних паперів. До того ж банк несе додаткові витрати з організації, розміщення й реєстрації випуску субординованих облігацій згідно з вимогами нормативно-правових актів НБУ та Національної комісії з цінних паперів

та фондового ринку.

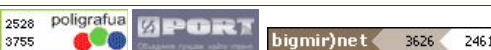
Також необхідно звернути увагу на те, що збільшення власного капіталу за рахунок субординованого боргу є лише тимчасовим вирішенням проблеми капіталізації банківської системи, оскільки сума таких зобов'язань зараховується до складу додаткового власного капіталу банку тільки протягом п'яти років із щорічною їх амортизацією [4, с.17].

Висновки. Таким чином, отримані результати внаслідок здійснення аналізу власного капіталу українських банків свідчать про нарощення обсягу власного капіталу насамперед за рахунок статутного капіталу та субординованого боргу, незважаючи на ряд недоліків, які йому притаманні. Також в роботі подано структуру власного капіталу в розрізі окремих груп банків і з'ясовано, що збільшення обсягу статутного капіталу банками перших трьох груп здійснено з метою розширення масштабів діяльності, а банки четвертої групи нарощували статутний капітал з метою виконання законодавчо встановлених вимог щодо мінімального розміру статутного та регулятивних капіталів.

Література:

1. Аналіз банків України: огляд, графіки, факти / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-analytika.html>. – Назва з екрана.
2. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Пайтра Н.Г. Механізм формування власного капіталу банків України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Пайтра Наталія Григорівна; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2010. – 20 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 17-19.
4. Польшина В.О. Моделювання процесу формування структури банківського капіталу: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.11 / Польшина Вікторія Олександрівна; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2011. – 20 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 17-18.
5. Структура активів, капіталу і зобов'язань банків України станом на 01.01.2012 р. // Вісник НБУ. – 2012. – №2. – С. 116-125.
6. Чеберяко О.В., Рябоконт О.О. Структура капіталу банків України та його характеристика // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3(21). – С. 77-82.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"